

מדבריום, באר שבע | מקום ראשון – אדריכלות נוף במרחב הפתוח
דן צור-ליאור וולף



המדבריום בבאר שבע הוא פארק חיות מדברי ייחודי שבו הקונספט האדריכלי והאתוס הסביבתי משולבים זה בזה ללא תפר. הפארק מחולק לארבע סביבות מחייה – נקיק, ערבה, נווה מדבר וסוואנה – שכל אחת מהן שואבת את שפתה היוזואלית מתצורות מדבר אמיתיות: תצורת קרקע, מסלע, צמחייה אופיינית ומרקם מדרך. החומרים, הצבעים ועיצוב הסלעים המלאכותיים – שבוצעו בעבודת אומן ידנית על בסיס מודלים תלת-מימדיים – יוצרים אחידות אסתטית גבוהה ותחושה של מרחב טבעי אותנטי.

החדשנות הבולטת ביותר בפרויקט היא הגישה לביטול הגדרות כחיץ נראה: תוך הבנה מעמיקה של היכולות המוטוריות של כל מין, תוכננו חפירי U נסתרים, נחלים מעוצבים, תעלות ומפלסים מדורגים כפתרונות הפרדה בלתי נראים. שיאו של עיקרון זה הוא מתחם העופות הדורסים, שבו המבקרים מטיילים ללא שום הפרדה גלויה בינם לבין הציפורים. בד בבד, הפרויקט נותן מענה לאתגרים סביבתיים וחברתיים של ממש: הפארק פועל כמקלט לבעלי חיים בסכנת הכחדה ושותף בתוכניות שימור גלובליות, כולל בית חולים ווטרינרי פעיל; ניהול תשתית הנחל (נחל הסוללים) נפתר באמצעות מובל תת-קרקעי שמגן על הפארק מפני הצפות ומשיב את המים לתוואי הטבעי; והצמחייה מושקית ברובה במי קולחין.

מבחינת ההשפעה המרחבית, 1,300 עצים ממינים מדבריים מותאמי אקלים, לצד שימור עצים קיימים וטיפול בתשתית הנחל, הופכים את הפארק לעוגן נופי משמעותי ברצף השטחים הפתוחים שבצפון-מערב באר שבע – מעבר לתחומי הפארק עצמו. חוויית המבקר נבנית בקפידה מראשיתה ועד סופה: מערכת שבילים של כ-3,000 מ' יוצרת תחושת שיטוט ורחבה הרבה מעבר לשטח הממשי, תכנית הצל מחושבת לפי שעות היום והעונה, ובכל נקודת תצפית נלקחו בחשבון זוויות הראייה, המפלסים והחשיפה. התוצאה היא פארק שבו גודלו הצנוע – 120 דונם – אינו מורגש, ושב כל פנייה בשביל מגלה חוויה חדשה.

לפי סעיפי הקריטריונים

עיצוב, אסתטיקה וקונספט הפארק מאורגן סביב קונספט מדברי קוהרנטי ועקבי, המתממש בארבע סביבות מחייה נפרדות – נקיק, ערבה, נווה מדבר וסוואנה – שכל אחת מהן שואבת את שפתה היוזואלית מתצורות מדבריות. שפת העיצוב אחידה ועמוקה: חומרי טבע, קרקע מקומית, מסלע מלאכותי שבוצע בעבודת אומן ידנית וצבוע בגוונים מדבריים תואמים. ההבחנה הברורה בין ארבעת הסביבות, לצד הרצף המרחבי ביניהן, יוצרת חוויה אסתטית עשירה ומגובשת.

חדשנות ויצירתיות הפרויקט מציע פתרונות הפרדה חדשניים שמבטלים למעשה את נוכחות הגדרות מנקודת המבט של המבקר: חפירי U נסתרים, נחלים מעוצבים כחיץ טבעי, תעלות ומפלסים מדורגים – הכל מחושב לפי היכולות המוטוריות הספציפיות של כל מין. מתחם העופות הדורסים, שבו המבקרים מטיילים בחופשיות בתוך חצר הציפורים ללא שום אמצעי הפרדה גלוי, הוא דוגמה יוצאת דופן לפתרון אדריכלי-נופי שאין לו תקדים בפארקים מסוגו. כמו כן, השימוש בתכנית צל דיגיטלית לאפיון צרכי הצללה לאורך שעות היום וחודשי השנה מהווה כלי תכנוני ראוי לציון.

מענה לאתגרים סביבתיים / חברתיים / אחרים הפארק עונה על שלושה אתגרים במקביל: סביבתי – מתן מקלט לבעלי חיים מינים בסכנת הכחדה ושיתוף פעולה בתוכניות רבייה ושימור עם האיגוד האירופי לגני חיות; חברתי-חינוכי – פלטפורמה חווייתית ולימודית עם מתקנים אינטראקטיביים המפתחים אמפתיה והנעה לפעולה בקרב המבקרים; והנדסי-סביבתי – טיפול בבעיית הצפות של יובל נחל הסוללים באמצעות מובל תת-קרקעי שמשיב את המים לתוואי הטבעי מחוץ לפארק מבלי לפגוע בו. הצמחייה מושקית ברובה במי קולחין.

מעגלי השפעה מרחבית על הסביבה והנוף הפארק ממוקם בצפון-מערב באר שבע, בסמוך לפארק הזואולוגי הוותיק, ומהווה עוגן ירוק משמעותי ברצף של שטחים פתוחים באזור. ה-120 דונמים מתוכננים

ברמה שמייצרת ערך נופי הרחב אל מעבר לגבולות הפארק עצמו: טיפול בתשתית הנחל, שתילת כ-1,300 עצים ממינים מדבריים מותאמי אקלים, ושימור עצי השיטה והאקליפטוס הקיימים. הפארק מהווה גם מודל אפשרי לתכנון גני חיות מדבריים אחרים.

חויית המשתמש מערכת השבילים מתוכננת להפיק מרחב של 120 דונם את המקסימום האפשרי: שביל היקפי רחב ומוצל לאורך כ-3,000 מ', ממנו מסתעפים לופים פנימיים לתוך סביבות המחייה. עיקרון ה"הליכה לאיבוד" – שבילים מתפתלים שכיווני המבט בהם משתנים לאורך כולם ובכל פנייה נחשפת הפתעה חדשה – יוצר תחושת טבע ורחבה הרבה מעבר לגודל הממשי של הפארק. המבקר חווה מפגש בלתי אמצעי עם בעלי החיים, מתקנים אינטראקטיביים בצמוד לתצפיות, הצצה לבית החולים הווטרינרי ולמטבח, ואתנחתא בחאן. כל נקודת תצפית ופינת מבט תוכננה בנפרד מבחינת זוויות ראייה, מפלסים וחשיפה.
